

Forskerinterview

Samfundsvidenskabelige forskere undersøger den verden og virkelighed, vi lever i. Journalist Lars Lønstrup interviewer en ny forsker i hvert nummer af DJØF Bladet. Se tidligere forskerinterviews her: www.djoef.dk/forskerinterview

Af Lars Lønstrup, freelancejournalist / Foto af Martin Dam Kristensen

Børn kommer senere

Kvinder i Danmark er nu næsten 30 år, før de føder deres første barn. Og selv om de i dag får flere børn i gennemsnit end længe set, er det stadig ikke nok til at reproducere befolkningen. Det siger sociolog og demograf Lisbeth B. Knudsen.

Danske kvinder i den fødedygtige alder får nu næsten to (1,9) børn i gennemsnit, og dermed nærmer landet sig den magiske grænse på 2,1 barn, hvor befolkningen igen reproducerer sig selv.

Det er ikke sket siden 1968. Siden dengang har antallet af nyfødte ligget under det, demograferne kalder reproduktionsniveauet, som i Danmark er 2,1 – fordi langt de fleste nyfødte overlever og bliver voksne individer herhjemme. Og målt på denne skala for reproduktion blev bunden nået i 1983, hvor danske kvinder i den fødedygtige alder kun fik 1,4 børn i gennemsnit.

Lisbeth B. Knudsen, der er professor i sociologi ved Aalborg Universitet og ekspert i demografi (befolkningslære), blev færdiguddannet i midten af 1970'erne. Og dermed begyndte hendes forskerkarriere i netop de år, hvor demograferne og Danmarks Statistik med lige dele vantro og bekymring betragtede fødselstallene dykke stejlt i 17 år i træk. Fra 88.000 nyfødte i 1966 til 51.000 i 1983.

Hvorfor skabte den stejle nedgang i antallet af børnefødsler dengang bekymring?

"Fordi den faldende tendens var så konstant og massiv. Det var kvinder i alle aldersgrupper, som fik færre børn, og der var faktisk in-

gen modgående tendenser at få øje på. Faldet var dog meget stærkt blandt de unge kvinder under 25 år, og det fik mange af os til at overveje, om der blot var tale om en udsættelse, sådan at nogle eller mange af de unge kvin-

» Unge kvinder mellem 20 og 24 år tegner sig i dag for relativt færre nyfødte end selv kvinder mellem 35 og 39 år «

Lisbeth B. Knudsen, professor i psykologi

der, som ikke fik børn, ville vente og få deres børn senere.

Den tese blev dog først for alvor bekræftet i første halvdel af 1980'erne og frem, hvor fertiliteten steg igen. Men det viste sig også, at en generation af kvinder, nemlig dem der selv er født i 1950'erne, fik færre børn end både deres ældre medsøstre født i 1940'erne og deres yngre medsøstre født i 1960'erne."

Hvorfor blev det især den generation af kvinder, som er født i 1950'erne, der fik få børn som voksne?

"Fordi det var den generation, som gik ind i

den fødedygtige alder, samtidig med at alle værdier rykkede rundt, og danskernes livs- og familiemønstre blev brudt op. Ungdomsoprøret i 1968 indvarslede en ny tid, hvor de traditionelle mande- og kvinderoller blev udfordret og begyndte at ændre sig, men for befolkningsflertallet satte disse vidtgående samfundsændringer sig først igennem fra 1970'erne og frem. Det betød, at kvinder født i 1950'erne, blev en slags fortrop i forhold til de mange samfundsændringer, som skete. De blev den første generation af kvinder, som i store tal begyndte at uddanne sig og komme ud på arbejdsmarkedet og derigennem sikrede sig økonomisk uafhængighed af en mandlig forsørger. Og de blev også blandt de første til at udskyde tidspunktet for, hvornår de fik børn. Og for nogle af disse kvinder havde det som konsekvens, at de enten fik få eller ingen børn."

Hvilken betydning havde indførelsen af fri abort i begyndelsen af 1970'erne for antallet af nyfødte danskere?

"Det var man faktisk ikke helt enige om. Nogle læger skønnede, at der i Danmark var lige så mange illegalt provokerede aborter i årene op til der blev skabt fri adgang til abort i 1973, andre at der var færre. Uenigheden hænger selvfølgelig sammen med, at der ikke blev ført →

statistik over de illegale aborter. Samtidig med liberaliseringen af adgangen til fri abort kom der bedre prævention på markedet, ligesom det fra 1973 også blev muligt at blive steriliseret, fra man fylder 25 år. Og begge disse tiltag medvirkede også til at undgå uønskede graviditeter. Jeg mener dog ikke, der kan være tvivl om, at der kom flere uplanlagte børn til verden, før den frie abort blev indført.”

Hvilke kvinder var det, som fra første halvdel af 1980'erne og frem begyndte at få flere børn?
 ”Det var alle kvinder over 25 år, men i de første år især kvinder mellem 30 og 34 år. Og siden er denne udvikling fortsat, så det i dag er kvinder mellem 30 og 34 år, som føder relativt flest børn herhjemme, mens helt unge kvinder mellem 20 og 24 år i dag tegner sig for relativt færre nyfødte end selv kvinder mellem 35 og 39 år. I 1968 var det omvendt, dengang fødte de 20-24 årige kvinder flest børn, og bl.a. derfor var gennemsnitsalderen for en førstegangsfødende dengang 23 år. I dag er kvinder i Danmark i gennemsnit 29 år, når de føder deres første barn. Men mange når alligevel at få de to-tre børn, de gerne vil have. Og vi kan konstatere, at børnene fødes tættere efter hinanden, jo ældre kvinden er, når hun får sit første barn.”

Er der ikke ulemper ved, at kvinderne i dag er ældre, når de føder deres første barn?
 ”Nogle når ikke at få de børn, de ønsker, for det er for sent, og medicinere peger også på, at risikoen for sygdomme og handicap hos børnene er større, når man føder sent. Desuden kan det være sværere at blive gravid, når man er kommet lidt op i årene, og derfor ser vi jo også en stor udbredelse af fertilitetsbehandling herhjemme. I dag bliver omkring otte pct. af samtlige nyfødte herhjemme født efter fertilitetsbehandling (inklusive insemination). Disse ulemper skal holdes op mod, at danske kvinder og deres mænd har fået meget

større valgfrihed i forhold til selv at bestemme og planlægge, hvornår de vil have børn. Og det må vel alt andet lige være en fordel for børnene at blive født af forældre, der aktivt har besluttet at få dem frem for, at forældrene i hast må gifte sig, fordi kvinden bliver gravid ved et uheld, sådan som det ofte skete før i tiden.”

» Hvad det relative antal af fødsler angår, følger indvandrerkvinder fra ikke-vestlige lande og deres efterkommere nu i højere grad de danske kvinders mønster «

Lisbeth B. Knudsen, professor i psykologi

Selv om danske kvinder igennem en årrække har fået lidt flere børn pr. kvinde er det ikke ensbetydende med, at der totalt set kommer flere børn til verden hvert år. Hvorfor?
 ”Fordi de fødselsårsgange, som nu selv er i den fødedygtige alder, er mindre end de årgange, som deres mødre tilhørte. Så der er altså blevet færre mødre til at føde de ca. 64.000 børn årligt, som er kommet til verden herhjemme siden 2002. Går vi tilbage til perioden 1992-2001 blev der født mellem 65.000 og 69.000 børn hvert år. Men fordi der dengang var flere kvinder i den fødedygtige alder end i dag, fødte hver kvinde i gennemsnit færre børn mellem 1992-2001.”

Danmark har de seneste 25 år oplevet stigende indvandring. Hvilken betydning har det haft for fødselstallet?
 ”Indvandrere har tidligere trukket det samlede fødselstal lidt op, idet specielt kvinder fra ikke-vestlige lande har fået flere børn end kvinder med dansk oprindelse. Denne tendens er dog blevet jævnet ud over årene. I 1993 fød-

te indvandrerkvinder fra ikke-vestlige lande fx 3,4 børn i gennemsnit. I de nyeste tal fra Danmarks Statistik er dette tal faldet til 1,9 børn pr. kvinde, mens efterkommerkvinder fra ikke-vestlige lande nu føder 2 børn i gennemsnit. Så hvad det relative antal af fødsler angår, følger indvandrerkvinder fra ikke-vestlige lande og deres efterkommere nu i højere grad de danske kvinders mønster. Og med hensyn til indvandrerkvinder og deres efterkommere fra vestlige lande, så føder de 1,5 børn i snit og dermed markant færre børn end kvinder med dansk oprindelse.”

Mange økonomer har udtrykt bekymring over, at der kommer for få børn til verden samtidig med, at den gennemsnitlige levealder i Danmark er stigende. Er du også bekymret?
 ”Det har selvfølgelig konsekvenser for befolkningssammensætningen, at vi i 40 år ikke har sat nok børn i verden til at reproducere os selv, og det er, sammen med den faldende dødelighed, medvirkende til, at befolkningen bliver ældre. Hertil kommer, at de årgange, som går på pension i de kommende år, er store. Så der er flere faktorer end antallet af fødsler, som trækker i retning af relativt flere ældre og færre erhvervsaktive i fremtiden. På den baggrund er økonomernes bekymring forståelig. Men jeg synes, den demografiske metode med kun at tælle hoveder, når man diskuterer den aldrende befolkning, er lidt for dominerende i samfundsdebatten. Det er jo også væsentligt, hvilken økonomi der er i de enkelte grupper. Eksempelvis hvor erhvervsaktive fremtidens ældre bliver, og hvilken helbredstilstand de kommer til at få. Disse spørgsmål er vanskelige at lægge ind i de økonomiske fremskrivninger, som bl.a. Velfærdskommissionen har fremlagt. Og derfor er der mange usikkerheder og antagelser i beregningerne. Og det synes jeg godt kunne fremhæves lidt mere i samfundsdebatten.”

